

ROCK & ROLL CABARET

Just Enschedé

Rock & roll cabaret

*Mijn jaren met Bram Vermeulen
en Freek de Jonge*

Nieuw Amsterdam *Uitgevers*

© Just Enschedé 2014
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp Pankra
Foto omslag © Hollandse Hoogte / Daniel Koning
Foto's binnenwerk collectie Just Enschedé
(tenzij anders vermeld)
NUR 660
ISBN 978 90 468 1788 9
www.nieuwamsterdam.nl/justenschede

Inhoud

Eerder	7
Zevenenzestig	14
Achtenzestig	29
Negenenzestig	44
Zeventig	61
Eenenzeventig	75
Tweeënzeventig	92
Drieënzeventig	107
Vierenzeventig	120
Vijfenzeventig	134
Zesenzeventig	147
Zevenenzeventig	157
Achtenzeventig	166
Negenenzeventig	181
Chronologie	189

Eerder

*4 september 2004 – Titia was aan de telefoon, Bram is dood.
Ik trek de voordeur achter me dicht en rijd naar het Amsterdamse Bos. Ik wil lopen om aan het idee te wennen. Of om er nog niet aan te hoeven wennen.*

De zon schijnt, Bram niet. Wolken drijven, Bram niet.

Een dof gevoel, ik zou niet weten waar in m'n lijf. De Schiphol-radar wentelt en zoemt.

Een bloedprop? Een dichtgeslibde ader? Het zal wel.

Thuisgekomen hoor ik van Els dat het NOS Journaal gebeld heeft, op zoek naar een quote. Hyena's.

Als Freek een keer doodgaat, hebben ze de quotes klaarliggen, dat scheelt.

In september 1965 was ik net achttien jaar. Ruim tweehonderd jongens wilden lid worden van het Amsterdams Studenten Corps. Met gemillimeterd haar onderwierpen ze zich drie weken lang aan de groentijd. Ik was een van hen. Bram Vermeulen ook. En Freek de Jonge.

Wilden we dat zelf? Vaststaat dat onze vaders het wilden. En zij betaalden ons maandgeld.

Op aandringen van onze moeders zaten we de groentijd uit in afdankertjes, 'kotspakken'. Allemaal met hetzelfde groenenstrikje om.

Bram was een van de weinigen die niet in gekreukelde kleren liep. Zijn haarstoppels neigden naar rossig. Als hij even de kans kreeg, kroop hij achter de door bierplenzen ontstemde sociëteitspiano om een eenvoudige boogiewoogie ten beste te geven. 'Fats Wallah,' verduidelijkte hij luid en hees, 'yeah man, Earl Fatha Hines.'

Op de laatste avond van de groentijd was er het traditionele groenentoneel, een deftige benaming voor een ranzige cabaretrevue. Als je eraan mee mocht doen, kneept je je handen dicht, want dan mocht je uit de meute om te repeteren. Ik had op het Vossius Gymnasium toneelgespeeld en aan cabaret gedaan, en ik mocht meedoen.

Iemand had op de hit 'Sofietje' van Johnny Lion een ranzige gelegenheidstekst geschreven en dat werd mijn solo. 'Ze speelde met haar linkertietje, mijn Sofietje, in de Casa achter glas.' Eenmaal op de bühne in de rumoerige, plakkerige sociëteitszaal, zette ik te hoog in, en mijn beurt was verknald.

Aan mijn lijf geen studentencabaret.

Na afloop van de groentijd verdeelden de feuten zich over een twintigtal dispuuten. Acht kwamen er bij het dispuut Pallas terecht, dat het toneeldispuut werd genoemd. Onder wie Bram, student psychologie, en ik, student rechten. Bram had net zo goed in een dispuut van sportjongens terechtgekund, want hij bleek in het Nederlandse volleybalteam te spelen. De boogiewoogiestukjes waren maar een liefhebberijtje van hem.

En Freek? Ik wist dat die vogelkop met sterke bril Freek de Jonge heette. Ik wist niet eens wat hij studeerde.

De meeste studentenkamers hingen aan elkaar van afgeragde zooi, stapels oude kranten en schimmelende broodkruimels.

Niet die van Bram.

Hij had een kamer bemachtigd in een diep achterhuis aan het begin van het Damrak. Daar was het al behaaglijk voordat er een woord gezegd was. Gordijnen, vloerbedekking en beddensprei waren in aangename roodtinten gecombineerd. Links en rechts had Bram een uitzetje bij elkaar gescharreld dat onder zijn handen tot een bezield ensemble werd. De bloemetjes op zijn serviesgoed, de facetten in zijn drinkglazen, ze leken allemaal door hem gewild. Zelfs het licht was er warm, hoewel zijn kamer uitkeek op een scharrig binnenplaatsje met daarachter een eensterrenhotel.

Ik had in Amsterdam-Zuid een kamertje betrokken bij een ouder echtpaar. Mijn hospita bracht me regelmatig een kop huisgemaakte groentesoep, maar verder was treurigheid er troef. Ik voelde me alsof ik op een richel zat. Na college ging ik niet graag naar dat kamertje terug, liever zocht ik mijn vertier elders. Bij Bram, bijvoorbeeld. Meestal was hij aan het tekenen met Oost-Indische inkt, een gezinsfles Coca-Cola binnen handbereik. Daar had hij muziek bij opstaan. Of zat hij naar muziek te luisteren en ondertussen wat te tekenen?

Naast zijn bureau stond een houten meubeltje met onderin een radio en bovenop een draaitafel. Stapeltje platen ernaast. In dat stapeltje een paar Beatles-elpees, een van jazzorganist Jimmy Smith en eentje van blueszanger John Lee Hooker. Steeds opnieuw draaide hij *Highway 61 Revisited* en *Blonde on Blonde* van Bob Dylan. Bram koesterde één 45-toerenplaatje, 'Eve of Destruction', met de raspende stem van Barry McGuire.

Dan was er nog een plaat die hij bijna voor de ontspanning ertussendoor draaide, met warme, lome dixielandmuziek. De hoes ontbrak, het label vermeldde 'Bob Scobey's Frisco Band featuring Clancy Hayes'. Zo moest dixieland gespeeld worden, vonden we. Heel wat anders dan het cerebrale gejak-

ker van de Dutch Swing College Band, dit waren vast en zeker zwarte gasten uit het diepe Zuiden. Pas na Brams dood zou ik erachter komen dat Bob Scobey net zo wit was als Peter Schilperoort.

Op die eerste kamer had Bram een ukelele, een saz – een Turks snaarinstrument dat hij van een volleybaltrip had meegenomen – en enkele mondharmonica's. Af en toe ramde hij wat op de ukelele of blies hij op de mondharmonica's. De saz meed hij, de snaren zaten te dicht bij elkaar.

Bram hield van speeltjes. Zoals een metalen tolletje dat in een koperen cirkel draait. Hij probeerde eindeloos om het zo stabiel en langdurig mogelijk aan het draaien te krijgen. Of een legergroene knijpkat. Net zo lang knijpen tot het ding warm in je hand lag.

Dan nog een stuiterbal. Zijn gebloemde theekopjes en gefacetteerde drinkglazen weerhielden hem er niet van die stuiterbal in het rond te gooien. Een bal die zich zo anders gedroeg dan een volleybal, daar kon hij geen genoeg van krijgen. We probeerden de stuiterbal ook in de naastgelegen badkamer, een heel ander soort ruimte dan Brams doorgestoffeerde honk. Al snel moest hij bij zijn hospita te biecht. De plafonnière was aan scherven gegaan.

Een andere keer stond ik in de wasbak te plassen toen de hospita in haar gewatteerde duster haar hoofd om de hoek stak. Ik sjoeren en Bram schateren. Hij nam het voorval op in zijn repertoire van vaak vertelde verhalen. 'Wéézenloos leuk.'

Toen Bram twintig jaar later in zijn lied 'Rode wijn' zong: 'Ik pis weer net als vroeger in de wasbak', kon ik maar aan één wasbak denken.

Bram had via zijn moeder, die Rudy Plasschaert heette, familie in België. Hij was een zware gebruiker van stripboeken

– zonder dat je het doorhad waren die voor het merendeel Belgisch. Een strip als Ollie B. Bommel, zonder ballonnen, vond hij een aberratie. Hij dweept met de romans van Louis Paul Boon, en voor Hugo Raes kon hij ook vurig pleiten.

Brams beddensprei lag over een dubbel bed. Af en toe kwam zijn vriendinnetje slapen, Titia Kiewiet de Jonge; hij kende haar van het Haags Montessori Lyceum. Titia was naar Amsterdam gekomen om er het modevak te leren. In het weekeind trokken ze naar Den Haag, dan gingen ze dansen in Scheveningen. Alles onder voorbehoud van Brams volleybalverplichtingen.

Meteen al als eerstejaarsstudent met alleen maandgeld van zijn vader ging Bram goed gekleed door het leven. Het was nog gewoon jasje-dasje, maar ook daarin manifesteerde zich al een verschil. Zijn kippenpootjescolbert was net wat scherper op het lijf gesneden dan dat van mij, en zijn blauwe overhemden waren net wat zorgvuldiger gekozen. Later droeg hij liever ruimzittende en soepel vallende kleren. Aan scherpe plooien door opkruipen had hij een hekel. Ik heb Bram nooit een spijkerbroek zien dragen, de stof vond hij veel te stug.

En ook nooit een zonnebril. Kraaienpootjes van het tegen de zon in dichtknijpen van zijn ogen, Bram verheugde zich er bijna op.

Heel opvallend was ook zijn lichtgekleurde, oversized regenjas, bijna een eenpersoonstipi. Daarin reed hij rond op zijn Solex. Nee, geen 'Solex' zeggen, het was een Velofab, een Solexachtige van Franse makelij. Bram prees zijn Velofab in alle toonaarden en nam me graag achterop. Dat hoefde je met een Solex niet te proberen, wist hij, want dan kwam je niet meer vooruit. Achter Brams tipiregenjas voelde ik me zo beschermd als een zoontje.

liet hij meer dan eens in verschillende bewoordingen weten. Hij had een schoen naar het podium geworpen, die was naar hem teruggegooid en hij had hem klemvast uit de lucht geplukt. Hij had in de mêlee zijn schoenen verspeeld. Hij was zelf van het podium af geworpen. Neerlands eerste crowdsurfer.

Toen ik weer eens bij Bram aanspoelde, was hij fanatiek bezig steeds opnieuw hetzelfde mannetje te tekenen.

‘Ik ben een stripfiguur aan het ontwikkelen.’

In tientallen verschillende houdingen tekende hij een lang, mager mannetje met een kaal hoofd, het potje Oost-Indische inkt stond naast de literfles cola.

‘Voordat je aan het verhaal begint, moet je zo’n figuur helemaal onder de knie hebben. Wil jij geen teksten schrijven?’

Op mijn kamertje haalde ik een leeg cahier van de Gebroeders Winter tevoorschijn, zette ‘STRIP’ op het etiket en begon na te denken over plotlijnen en sprekende details. Ik pende twintig pagina’s vol, toen was het nieuwtje eraf.

Zevenenzestig

28 mei 2008 – Midden op de ochtend ga ik bij Freek langs om met hem te praten over het uitblijven van een dvd-editie van Neerlands Hoop.

Sinds de dood van Bram kunnen Freek en ik het weer beter met elkaar vinden. Freek heeft Bram lang genegeerd, maar na Brams dood heeft hij hem erbij genomen. Doden laten zich niet negeren.

En ik ben scherper gaan zien hoe Freek altijd dezelfde gebleven is. Een tijdlang heb ik gedacht dat hij ernstig in zijn nadeel veranderd was, maar de omstandigheden zijn meer veranderd dan hijzelf. In de jaren van Neerlands Hoop was hij ook al Freek.

Ik tref hem aan zijn ontbijt. De keukentafel is gedekt met een opengeslagen Volkskrant. Op de smalle strook tussen krant en tafelrand staat een kop koffie.

Ik moet veertig jaar terugdenken, aan de Amsterdamse flat van mijn ouders waar Freek en ik weleens bivakkeerden als mijn ouders naar hun boerderij bij Winterswijk waren. Freek ontbeet met de Volkskrant voor zich op de eettafel, en een koffiekop naast de paginarand. Hij las en las, en gunde zijn grote hand alle tijd om over de paginarand heen naar de koffiekop te tasten.

De eerste keer dat ik bij Freek over de vloer kwam, was wegens een soort vergadering. Het was in de loop van ons tweede studiejaar. Die vergadering was bijeengeraapt door Jop Pannekoek.

Jop was een ouder lid van Pallas. Hij had zich al stevig genesteld in de wereld van kleinkunst en muziek, als liedjeszanger en organisator. Voor het aankomende lustrum van het Amsterdams Studenten Corps bereidde hij een cabaretfestival voor, en daar hoorde een bijdrage uit de boezem van het Corps bij.

Misschien wilde Bram pianospelen, dacht Jop. Misschien wilde ik teksten schrijven. Misschien wilde mede-Palladijn Johan Gertenbach meedoen, die al op het Hervormd Lyceum aan cabaret had gedaan. En misschien wilde Freek de Jonge wat doen. Jop wist dat Freek het vorige jaar een cabaretoptreden in elkaar had gezet, samen met zijn dispuutgenoot Louis Richard, die hem op contrabas begeleid had. Freek en Louis zaten in het dispuut Marnix.

Freek bewoonde een vierkante voorkamer in het afgetrapte huis van zijn dispuut aan de Hartenstraat. Groot houten bureau, smal bed en een oude televisie – daar was hij vroeg mee, met televisie. Het vergde maximale concentratie om de sprietantenne zó op de grond naast het toestel te positioneren dat de omroepvereniging van dienst een beetje stabiel in beeld kwam.

Buikflesjes Heineken, het werd die avond laat. Ver na middernacht staken we schuin de Hartenstraat over om bij de bakker aan de overkant een paar ovenverse broodjes te kopen.

Na die avond heb ik niet meer met mijn ziel onder mijn arm gelopen.

Alsof de zon ging schijnen. Opeens maakte ik deel uit van een hecht vriendengroepje. Met Eddy Habbema, Palladijn en stu-

diegenoot van Bram, die bij het toneel wilde. Met Bram, voor zover hij er niet vandoor was om te volleyballen. Met Johan Gertenbach, die geheel volgens de bedoeling van Jop Pannekoek met Bram en Freek een lustrumcabaret ging maken. Met het jongensachtige antroposofenmeisje Margreet van Dongen Torman, op wie ik vruchteloos verliefd werd. En met Freek, die altijd beschikbaar was omdat hij als enige zijn studie eraan had gegeven. Was dat culturele antropologie geweest? Nederlands? Het deed er weinig meer toe. Hij draaide er niet omheen dat hij zijn dagen verlummelde. Zijn dag begon met uitslapen en eindigde na middernacht met een vers broodje. Of hij liep even langs het gebouw van *De Telegraaf* om daar de vroegste editie van de volgende dag op te pikken.

Bram, Eddy, Johan en ik waren grotestadsjongens, en met uitzondering van Bram Amsterdammers. We hadden repertoiretoneel gezien in de Stadsschouwburg, en experimentele stukken in De Brakke Grond. Op onze schoolfeestjes traden jazzcombo's op. Of nu Rogier van Otterlo, Hans Vonk of Louis van Dijk achter de piano zat, ze speelden allemaal 'Moanin' van Art Blakey. Dat maakte onze kennismaking met Freek bijna tot een cultuurschok.

Freek was opzichtig bezig met Engelse hitparadepop. Voor de jazzmuziek uit onze middelbareschooltijd haalde hij zijn neus op.

'Die jongens spelen altijd maar door elkaar heen.'

Meer dan wij luisterde hij naar de piratenstations Radio London en Radio Caroline, vlooiden nummers van *Melody Maker* en *Record Mirror* door, altijd op zoek naar 'catchy tunes' en 'lekkere stampers'. Natuurlijk vond je die bij de Beatles, de Stones, de Kinks en de Animals.

Maar Freek zocht verder, Engelser. De Tremeloes, de Small Faces, het kwintet Dave Dee, Dozy, Beaky, Mick & Tich. Mu-

ziek die teruggreep op zwarte Amerikaanse voorbeelden sprak hem aan zoals ons allemaal, maar hij had nog een antenne extra. Een antenne voor wat er aan die Engelse plaatjes juist niet quasi-Amerikaans was, maar über-Engels. Elementen van skiffle, van vaudeville, music-hall en comedy. ‘Does Your Che-wing Gum Lose its Flavour on the Bedpost Overnight?’

De Engelse showbusiness nam Freek er in één beweging bij, hij jongleerde graag met oer-Britse begrippen als *summer seasons* en *phantomimes*. En cabaret, wist hij, was in Engeland niet liedje-conference-liedje, maar optreden in een nachtclub. Extra dik zette hij de Engelse uitspraak van het woord aan, *kèbereeh*.

Freeks vader Andries was Nederlands-hervormd predikant, en Freek had zijn vroege jeugd in Workum doorgebracht. Daarna had zijn vader een flink aantal jaren in Zaandam gestaan om vervolgens naar Goes te verkassen. Tegelijk met Freeks komst naar Amsterdam was het domineesgezin naar De Bilt verhuisd.

Freek was in onze ogen een doorgewinterde provinciaal. Hij zat vol verhalen over gewone mensen uit het land die gewone dingen deden maar, al was het maar door zijn verhalen, tegelijk iets buitengewoons kregen. Daarmee zette hij ons weg als grotestadssnobisten.

Freek had zelden geld bij zich. Vaak vroeg hij me een tientje te leen. Over terugbetalen herinner ik me niets. Ik weet wel dat ik Freek in al die jaren vrijwel nooit om een tientje gevraagd heb. Geld lenen van Freek, dat deed je niet.

Bram was ordelijker met geld. Hij liep langs het kantoor van de Gemeentegiro in de C&A-passagie tussen Damrak en Nieuwendijk, nam aan het loket 150 gulden op en als hij door het geld heen was, ging hij opnieuw. Dan even langs de koffiebar ernaast voor een *panna montata* en een praatje met het blon-

de meisje in de bediening. Die koffiebar had zichzelf een nieuwe naam gegeven: coffeeshop – een benaming die toen nog niet gekaapt was door een andere nutsvoorziening.

Onder de leden van Pallas circuleerde het verhaal dat Freek 23 colbertjasjes had. Nu Bram, Eddy en ik regelmatig bij hem over de vloer kwamen, konden we vaststellen dat dat niet waar was. Hij had er enkele, net als wij, en hij had een oud suède jack. Hij liep eigenlijk aldoor in een corduroy broek en op bordeelsluipers. Op de sociëteit van het Corps gaven die kleren een signaal van geduchte vooruitstrevendheid af.

Freek schoor zich één keer in de week. Vaker hoefde niet, want zijn baard wilde niet groeien. Ook op zijn armen en benen had hij amper haar.

Om zijn zweetvoeten in toom te houden, waste hij elke avond zijn voeten en trok hij 's morgens een schoon paar sokken aan. Met matig resultaat. Ook op droge dagen zagen zijn bordeelsluipers er gekreukeld uit, als na een recente herfstbui.

Voeten wassen voor het slapengaan, dat heb ik van Freek overgenomen.

Nog iets waarin Freek zich van ons onderscheidde, was dat hij kon koken. Waar wij een ei in een bakpan konden laten glijden, een blik Smac konden opendraaien en een blik witte bonen in tomatensaus au bain-marie konden opwarmen, toverde Freek complete maaltijden tevoorschijn. Pannen spaghetti met gehakt en tomatensaus, schalen met aangemaakte kropsla.

Maar het merkwaardigste aan Freek was toch zijn bril. Door sterke plusglazen keken twee grote pretogen je aan. Meer dan wat anders bepaalden de ogen, die de bril op dat smalle hoofd helemaal opvulden, de indruk die Freek op je maakte. Kreeg je hem zo ver zijn bril af te zetten, dan was dat hoofd opeens veel breder en moest je op zoek naar twee diepliggende var-

kensoogjes die, met een schaduw van dezelfde pret, ieder een kant op keken. Onbedaarlijke lol bij Bram.

Die lol kun je terugzien op de foto die Willem Diepraam later van Bram en Freek maakte, waarop Freeks bril zich in zijn eigenaar vergist heeft.

In hoog tempo ontwikkelden we binnen ons vriendengroepje eigen grapjes en zegswijzen. Freek was daarvan de voornaamste leverancier, maar zeker niet de enige. Die grapjes en zegswijzen sloten ons in, en anderen uit. We hadden het goed met elkaar getroffen en voelden ons daar prettig bij, koesterden ons in de nestwarmte.

Voor anderen konden we onuitstaanbaar zijn – en dat wisten we. We stelden een lijstje op van jongens en meisjes die graag bij ons wilden horen en noemden dat lijstje het *inlikerama*.

Ik liet een invulformulier stencilen voor als een van ons een ander niet thuis trof. Je hoefde maar een paar kruisjes op de juiste positie te zetten en het papier functioneerde als een briefje op de voordeur. Een analoog sociaal medium.

Ook Johan Gertenbach hoorde bij ons groepje. Johan was al in dienst geweest, dus een paar jaar ouder, reed op zijn bromfiets harder dan Bram op zijn Velofab, dweepte met de Byrds en droeg een petje als Donovan. Hij beschikte over een groot arsenaal aan standaarduitdrukkingen en dooddoeners die hij met ijzeren regelmaat inzette. Ik lachte met Johan net zo veel als met de anderen.

‘Jij hebt een bondje met Johan,’ zei Freek een keer afkeurend tegen mij.

Het corplustrum in juni bracht een waaier aan activiteiten mee waar ons nieuwbakken vriendengroepje in wisselende

samenstellingen aan deelnam. Misschien was het eerder andersom: al werkende aan de lustrumactiviteiten vormde ons vriendengroepje zich.

Als motto voor het lustrum was 'Adammania' gekozen, de liefde voor Amsterdam. Johnny Jordaan, de al een eindweegs uitgedoofde ster van het Amsterdamse levenslied, was bereid gevonden een Adammanialied op de plaat te zetten. Dat lied gingen Bram en Freek schrijven. En omdat een grammofoonplaatje een achterkant heeft, schreven ze er meteen twee, 'Adammania gek op Amsterdam' en 'Adammania zei de tovenaer'. Het bracht ze in contact met Johnny's platenmaatschappij Bovema, en daar versierden ze in één moeite door een single voor hun lustrumcabaret. Drie studenten met niks op hun naam.

Tegelijkertijd begon Freek teksten te schrijven voor het lustrumcabaret en Bram begon die teksten van muziek te voorzien. Kon hij dat? Hij deed het. Samen met Johan sloegen ze aan het repeteren.

Eddy Habbema ging de hoofdrol spelen in het lustrumtoneelstuk *De Chinese muur* van Max Frisch, geregisseerd door een jonge beroepsacteur, Jeroen Krabbé. Bij de uitvoeringen waren twee extra brandwachten nodig om in geval van brandalarm de gedeelten van het decor opzij te schuiven die onder het brandscherm stonden. Die brandwachten waren Freek en ik.

Het spannendste vond ik de vijf uur radio die we voor piratenzender Veronica mochten maken. Vijf keer gingen we naar Veronica's kruip-door-sluip-doorpand aan de Hilversumse Zeedijk, om daar met technicus Ad Bouwman onze Adammania-items en onze muziekkeuze te monteren tot een geluidsband die naar het zendschip werd gevaren. Onze muziekkeuze en het Amsterdam van de provo's kwamen bij elkaar in